

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อของมนุษย์เป็นต้นกำเนิดของประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ในสมัยก่อนพุทธกาลนั้นมนุษย์ต้องการความปลอดภัยในชีวิต และต้องการที่พึ่งทางจิตใจ เหตุที่ต้องการความปลอดภัยในชีวิตนั้นก็เนื่องมาจากความไม่รู้บ้าง ความกลัวในภัยต่างๆ บ้าง รวมไปถึงการอ่อนวอนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ส่งผลในทางที่ดีต่ออาชีพและการดำรงชีวิตประจำวัน แต่เมื่อมีศาสนาเข้ามา มนุษย์ก็รู้จักนำหลักของศาสนามาประยุกต์เพื่อให้เข้ากับสภาพของแต่ละท้องถิ่นเพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเพื่อเป็นการทำบุญทำกุศล

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของไทย มีสภาพเป็นที่ราบสูง ประกอบกับสภาพดินเป็นดินปนทราย จึงมีอัตราการระเหยของน้ำสูงมาก แผ่นดินแห้งแตกกระแหงเวลาหน้าแล้ง และสายน้ำตามธรรมชาติก็มีน้อยสาย แคบ และไหลเชี่ยว การใช้ระบบชลประทานจึงเป็นไปได้ด้วยความลำบาก อีสานในอดีตจึงมีความผูกพันกับน้ำบนฟ้ามากกว่าน้ำบนดิน ความผูกพันนี้ได้หยั่งเข้าไปในชีวิตและจิตใจของชาวอีสานเป็นมาเป็นเวลายาวนาน น้ำฟ้าหรือฝนจึงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอีสานอย่างลึกซึ้ง^{*}

เมื่อประสบกับสภาวะอากาศและภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวย อีกทั้งไม่เข้าใจธรรมชาติ และไม่สามารถจะเอาชนะธรรมชาติได้ชาวอีสานจึงคิดว่ามีอำนาจลึกลับบันดาลอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ธรรมชาติอันนั้น จึงพยายามสร้างความเชื่อมั่น และหาสิ่งยึดเหนี่ยวทาง

^{*} วิจิตรา ขอนยาง, น้ำฟ้ากับประเพณีการเล่นบางอย่างของคนอีสาน, ใน แลลอดฟ้า, อ้างใน วิทยานันท์ เทศน์ธรรม, “การศึกษารูปแบบการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), บทนำ.

จิตใจทำให้เกิดความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะมีความปรารถนา ที่จะได้รับความปลอดภัยในชีวิตและหวังว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยลดบันดาลแก้ไขความเดือดร้อนให้ได้^๒

อาชีพหลักของชาวอีสานก็คือการทำการเกษตร มีพืชหลักที่สำคัญเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น การปลูกพืชดังกล่าวส่วนใหญ่ต้องอาศัยดินฟ้าอากาศ และปัญหาหลักของชาวอีสานในด้านการเกษตรก็คือต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก แต่สภาพอากาศของภูมิภาคนี้ไม่เอื้ออำนวยการตกของฝนมีความไม่แน่นอน ฝนจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานอย่างมาก หากปีใดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ความอดอยากแห้งแล้งก็จะครอบคลุมไปทุกหมู่บ้าน แต่หากปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาลข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านก็จะมีชีวิตที่ดีขึ้น

เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวอีสานขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศนี้เอง ชาวอีสานจึงมีวิธีการต่างๆ เพื่อบวงสรวงบูชาเทพเจ้าผู้ควบคุมฝน ซึ่งเชื่อว่าเป็นพญาแถน เพื่อขอประทานฝนสำหรับการทำไร่ทำนา นอกจากนั้นชาวอีสานยังมีพิธีการต่างๆ เพื่อขับไล่ภูตผีที่ก่อให้เกิดอากาศแห้งแล้ง ออกไปจากหมู่บ้านของตน พิธีการเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการดำรงชีวิตและสภาพความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของชาวบ้านได้อย่างชัดเจน พิธีขอฝนของชาวอีสานมีมากมาย และปฏิบัติสืบกันมาหลายชั่วอายุคนจนถึงทุกวันนี้ เช่น บุญเดือนหกหรือประเพณีบุญบั้งไฟ

บุญเดือนหกหรือประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีที่สำคัญที่สุด ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนอีสาน ในฐานะเป็นเครื่องมือในพิธีขอฝนจึงถือเป็นประเพณีที่ดงามปฏิบัติสืบกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน บั้งไฟทำหน้าที่รับใช้ชาวอีสานมานานจนนับถือเข้าเป็นประเพณีที่สำคัญใน “ฮัตติบสอง” หรือประเพณีสิบสองเดือนเรียกว่า “บุญเดือนหก” นับว่าเป็นพิธีขอฝนที่จัดขึ้นอย่างใหญ่โตที่สุด มีคนมาร่วมงานและมีการลงทุนมากในปัจจุบัน มีประเพณีทางศาสนา และอื่นๆ ประกอบ อาทิ งานบวชนาค งานสร้างน้ำพระพุทธรูป งานถือน้ำพระพิพัฒน์ต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และต่อแผ่นดิน การเสี่ยงกลอง (แข่งตีกลอง)

^๒ ประมวลถุ กิดคินสัน, ถดขณขวบ้านการศีกษาในด้านมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๑), หน้า ๕๐ – ๕๑.

การผูกเสี่ยว ฯลฯ กล่าวได้ว่าชาวอีสานใช้บั้งไฟเป็นสื่อในการชักนำประชาชนให้ทำบุญ จึงถือเป็นประเพณีที่สำคัญ และดั้งเดิม ปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน”

ประเพณีบุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหกในอดีต เมื่อจะเริ่มงานผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่ตัดสินใจจะจัดงาน จะประชุมร่วมกันเพื่อเตรียมการ มีการบอกกล่าวและเชิญชวนหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมงาน บอกกล่าวไปยังเครือญาติที่ติดต่อกันในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ซึ่งไม่มีขอบเขตที่แน่นอน บางครั้งก็ไปไกลจากหมู่บ้านหลายสิบกิโลเมตรก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นชุมชนเมืองก็ที่มีการสื่อสารข่าวโดยผ่านตัวอักษรมีการเขียนหนังสือเชิญชวนด้วยใบลาน แจกไปตามบ้านต่างๆ เรียกหนังสือนี้ว่า “สลากใส่บุญ” และหมู่บ้านที่จะจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟก็เตรียมงาน มีการประชุมลูกบ้านพร้อมใจกันเรียไ้เงินและสิ่งของตามแต่ศรัทธา ซึ่งใช้ทุนไม่มากนักเนื่องจากชาวบ้านสามารถจัดทำเกือบทุกอย่างได้เอง นอกจากนั้นก็ต้องเตรียมการในการเป็นเจ้าภาพต้อนรับเลี้ยงดูผู้ที่ “เชิญมา” และจัดการทำบั้งไฟในอดีตจะเตรียมการกันในวัน เพราะวัดเป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน^๓

การแห่บั้งไฟในอดีต นิยมแห่รอบศาลาโรงธรรมในวัด โดยหามยานเสลี่ยงพระเถระออกหน้าบั้งไฟ ดึงล่องเสลี่ยงออกหน้า คนสมัยก่อนทำอะไรก็ไม่ทิ้งวัด นิมนต์พระสงฆ์เป็นประธานโดยพฤตินัย ทำตามประเพณีไม่มีการพนัน ฟ้อนรำ รื่นเริงตามเทศกาลเท่านั้น สนุกสนานกันเต็มที่ มีสัญลักษณ์ทางเพศสัมพันธ์มาล้อเลียนมากมาย ซึ่งต่างจากสมัยนี้ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ความสำคัญของวัดจะน้อยลงแทบจะไม่ได้เกี่ยวข้อง แห่ไปตามถนนในหมู่บ้าน ตัดสินใจให้รางวัลขบวนแห่ ขบวนฟ้อนมีการตกแต่งทุกอย่างให้สวยงามขึ้น มีการประกวด การแสดง การล้อเลียน และการพนันมากมาย^๔

แต่อย่างไรก็ตามประเพณีบุญบั้งไฟดั้งเดิมก็เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนอีสานอย่างแท้จริง และยังมีความเชื่อแบบฝังแน่นว่าถ้าหากปีใดไม่ได้จัดงานประเพณีบุญเดือนหกแล้วจะเกิดภัยแล้งขึ้นในหมู่บ้าน เกิดเภทภัยอันตรายขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุกับคนในหมู่บ้าน ดังนั้นประเพณีบุญบั้งไฟจึงเป็นประเพณีที่จัดขึ้นโดยทั่วไปในภาคอีสาน

^๓ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวโสธรไม่ใช่ชาวโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๖), หน้า ๗ – ๘.

^๔ พระอริยานุวัตร (เขมจารี), ประเพณีอีสานบางเรื่องเล่ม ๒, (มหาสารคาม : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม, ๒๕๒๖), หน้า ๔๒.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

ชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน มีความผูกพันกับประเพณีบุญเดือนหก หรือบุญบั้งไฟนี้อย่างมากเช่นกัน ทั้งทางด้านจิตใจ วิถีชีวิตของคนในชุมชน การปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจึงมีการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟขึ้นเหมือนกับชาวอีสานโดยทั่วไป แต่ชาวบ้านหนองเขื่อนช้างนี้ก็ยังคงอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมแบบดั้งเดิมเอาไว้คือ ก่อนจะแห่บั้งไฟไปรอบหมู่บ้านนั้นจะมีการแห่รอบศาลาโรงธรรมเสียก่อน และห้ามเสียดังพระคุณเจ้านาหน้าขบวนแห่ และก่อนจะจุดบั้งไฟนั้นจะมีการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายเสียก่อน โดยจะจุดที่หน้าศาลปู่ตา โดยมีเฒ่าจ้ำ หรือจะจ้ำเป็นผู้นำในการทำพิธี การจุดบั้งไฟเพื่อเสี่ยงทาย จะมีการจุด ๓ บั้ง (๓ ครั้ง)

จุดบั้งแรก (ครั้งแรก) เพื่อบูชาปู่ตา และเสี่ยงทายคน คือถ้าจุดแล้วบั้งไฟขึ้น แสดงว่าคนในหมู่บ้านจะอยู่ดีมีความสุขไม่ล้มตายด้วยโรคภัย อันตรายต่าง ๆ

จุดบั้งสอง (ครั้งที่ ๒) จุดเพื่อเสี่ยงทายสัตว์ คือ ช้าง ม้า วัว ควาย หรือสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้าน ถ้าจุดขึ้น แสดงว่าสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่ตายด้วยโรคห่า หรือโรคระบาด

จุดบั้งสาม (ครั้งที่สาม) เพื่อเสี่ยงทายฟ้าฝน คือถ้าบั้งไฟขึ้นแสดงว่าฟ้าฝนในปีนี้จะดี การทำการเกษตรจะได้ผล^๖

พิธีกรรมการจุดบั้งไฟนี้เป็นพิธีกรรมบูชาเทวดาของชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง มีความเชื่อเกี่ยวเรื่องพญาแถน ผनวกกับความเชื่อปู่ตา คือผีบรรพบุรุษที่จะช่วยปกป้องรักษาจากภัยพิบัติธรรมชาติอันจะเกิดได้ง่ายในฤดูทำนาช่วยให้การประกอบอาชีพของชาวบ้านเป็นไปอย่างราบรื่น ดังนั้นเมื่อจะมีการจุดบั้งไฟ ก็ต้องมีการจุดบั้งไฟบอกกล่าวกับผีปู่ตาเสียก่อน เพื่อเป็นการเสี่ยงทาย และขอให้ปู่ตาเป็นสื่อให้พญาแถนให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และทุกครั้งก็จะมีพิธีกรรมของสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทุกครั้งนั้นก็คือจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ก่อนเสมอ

จะเห็นได้ว่าชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง และชนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอาจเกิดความสับสนในพิธีกรรม ว่าพิธีกรรมแบบไหน อย่างไรเป็นพิธีกรรมแบบพุทธ หรือผี อาจทำให้ชาวบ้านผู้ร่วมพิธีกรรมดังกล่าวแยกไม่ออกว่าพิธีกรรมใดเป็นพิธีกรรมที่ถูกต้องที่ควรนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และนอกจากความรื่นเริงสนุกสนานแล้วพิธีกรรมและความเชื่อ

^๖ สัมภาษณ์นายศิริ คำมูล, มรรคนายกวัดวัดกุญชรวนาราม และจะจำบ้านหนองเขื่อนช้าง, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ของประเพณีบุญบั้งไฟนี้ยังมีลักษณะที่แฝงอยู่ในแต่ละพิธีกรรมด้วย จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรม บุญบั้งไฟ ของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ ของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมบุญบั้งไฟของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าของพุทธธรรมที่ปรากฏในบุญบั้งไฟ ที่มีต่อวิถีชีวิตชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย มุ่งศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรมบุญบั้งไฟ ของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ๓ ด้าน คือ ๑. ศึกษาความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ ๒. ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรมบุญบั้งไฟ และ ๓. ศึกษาคุณค่าของบุญบั้งไฟที่มีต่อวิถีชีวิตชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑.๓.๒ ด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย โดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรมบุญบั้งไฟ ของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จากพระเถระ และปราชญ์ในพื้นที่ชุมชนเขตตำบลท่าสองคอน ๑๓ รูป/คนโดยมีเกณฑ์เลือกกลุ่มเป้าหมายดังต่อไปนี้

๑.๓.๒.๑ กลุ่มเป้าหมาย เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกพระ ๔ รูป ต้องมีอายุ ๕๐ ปี และพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ดังนี้

- ๑) พระครูศรีปริยัติโสภิต เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- ๒) พระครูสารกิจประยุต (กาบ) เจ้าคณะตำบลท่าสองคอน
- ๓) พระครูผาสูกसारธรรม (ที) เจ้าอาวาสวัดใหญ่โพธิ์ไชยาราม
- ๔) พระครูรัตนศีลวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดบ้านหินลาด

๑.๓.๓.๒ ฃรราวาส ๕ คน มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไป และได้รับการยกย่องจากชาวบ้านโดยทั่วไปว่าเป็นปราชญ์ เป็นผู้รู้ เป็นผู้นำหมู่บ้าน เป็นพ่อจ้่า หรือเป็นผู้ที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน ที่ทราบเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใน พิธีกรรมบุญบั้งไฟของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

- ๑) นายสังคม อักแสง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน
- ๒) นายถม ขานหมัก กำนันตำบลท่าสองคอน
- ๓) นายศิริ คำมูล มรรคนายกวัดกุญชรวนาราม
- ๔) นายหนู ขาลเกตุ มรรคนายกวัดบ้านหินลาด
- ๕) นายกิจ วงศรีตร ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗
- ๖) อารีย์ จำปาปี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๓
- ๗) นายอุทิศ สืบกงแสง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๒๐
- ๘) นายคำมูล คตอินทร์ พราหมณ์พิธีกรรม บ้านหนองเขื่อนช้าง
- ๙) คุณยายดี ทิหม่วย ผู้เฒ่าประจำหมู่บ้าน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบ และทรงสั่งสอนไว้ในยัสต์ว่าให้รู้ตาม ที่ปรากฏในประเพณีและพิธีกรรมบุญบั้งไฟของชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นจริงหรือมีอยู่จริงในที่นี้ได้แก่ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อบูชาพญาแถนของชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พิธีกรรม หมายถึง แนวหรือหลักปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความเชื่อ ความศรัทธา และความเคารพบูชา ต่อพญาแถนของชาวบ้านหนอง

เขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ พิธีการเตรียมงาน พิธี
เลี้ยงต้อนรับ พิธีเอ็งไฟ พิธีแห่บั้งไฟ และพิธีจุดบั้งไฟ

บุญบั้งไฟ หมายถึง ประเพณีบุญเดือนหก ชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสอง
คอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จัดขึ้นเพื่อบูชาพญาแถน ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลก่อน
ฤดูกาลทำนาจะมาถึง

คุณค่าของพิธีกรรม หมายถึง ประโยชน์หรือผลที่เกิดจากการประกอบประเพณี
และพิธีกรรมบุญบั้งไฟ ของชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัด
มหาสารคาม

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรม บุญบั้งไฟ ของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่า
สองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องพอ
สรุปได้ดังนี้

๑.๕.๑ หนังสือ

พระอริยานุวัตร เขมจารี ได้กล่าวถึงประเพณีบุญบั้งไฟ สรุปได้ว่าเป็นการจุดบั้ง
ไฟเพื่อบูชาพญาแถนที่รบแพ้พญาคันคาก และสัญญาจะส่งฝนมาให้เพื่อให้ชาวนาได้ทำนาทุก
ปี จึงเกณฑ์อารักษ์ภูณาคให้น้ำตัวเท่านั้นเท่านี้ตัว จนถึงปัจจุบัน นาคจึงเป็นเครื่องหมายของ
การให้ฝน ในตำนานพญาคันคากนี้มีในฝนหน้าแล้งประชาชนจะนิมนต์พระสงฆ์เทศน์ลำ
พญาคันคาก แต่งเครื่องสักการบูชาให้ถูกต้องตามประเพณี ฟ้าฝนจะตกลงมาให้ทำนา ในพิธี
นั้น ทำบั้งไฟจุดบูชาพญาแถนหลวงในการจบพิธีเทศน์^๓

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ได้กล่าวเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟไว้ว่า การขอฝนอีก
วิธีหนึ่งก็คืองานบั้งไฟ งานนี้ทำกันอย่างแพร่หลายในระดับชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
ภาคอีสาน กล่าวกันว่า พิธีต้นกำเนิดจากกษัตริย์เขมรผู้ครองราชย์อยู่ที่หนองหาร ครั้งหนึ่งคืน

^๓ พระอริยานุวัตร เขมจารี, ประเพณีอีสานบางเรื่องเล่ม ๒, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

ฟ้าอากาศเกิดแห่งแสงขึ้นเป็นพิเศษ จึงทรงโปรดให้สร้างบั้งไฟแล้วยิงขึ้นไปบนฟ้าเพื่อสนองพระทัยพระสวามี หรือพระอิสวร ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าแถน ผู้ซึ่งประทานฝนโปรยลงมา^๔

ปรีชา พินทอง กล่าวถึงบุญบั้งไฟว่า จัดงานในเดือนหกเราจึงเรียกว่าบุญเดือนหก เชื่อกันว่าบนสวรรค์ชั้นฟ้ามีเทพบุตรนามว่า วัสสกาลเทพบุตร เป็นเทพบันดาลน้ำฝนให้ตก ขึ้นอยู่กับว่าใครจะทำถูกใจหรือไม่ คนจึงทำบั้งไฟให้ถูกใจ มีการชุมนุมกันทำเป็นกลุ่ม การละเล่น การแข่งประคบอบ รวมทั้งมีคำแข่ง (กาพย์แข่ง) เล่าตำนานต่างๆ มีแข่งขอ แข่งตลก แข่งเล่านิทาน แม้จุดแล้วก็ยังมีการฟ้อนรำแข่ง เรียกว่า นำสอยไฟ^๕

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงงานประเพณีบุญบั้งไฟไว้ว่า ตามที่ทำกันมาแต่โบราณนั้น เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็ก ตั้งพิธีกรรมที่ลักษณะผสมกันระหว่างงานเทศกาลของชุมชนกับพิธีกรรมทางความเชื่อ หรือศาสนา ทุกคนที่ร่วมในงานต่างมีระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดียวกัน และเพราะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาอยู่ด้วยนี่เอง ที่ทำให้ทุกคนที่เข้าร่วมงานล้วนมีบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ให้แล้ว เป็นบทบาทที่เด่นบ้าง ไม่เด่นบ้าง แต่ต่างหน้าที่ของตัวและความรู้ ความหมายของพฤติกรรมของผู้อื่น^๖

สวิง บุญเจิม ได้กล่าวถึงประเพณีบุญบั้งไฟว่าเป็นอีกหนึ่งบุญที่ชาวบ้านช่วยกันทำเพื่อเป็นการบูชาวัสสกาลเทพเจ้า ตามความเชื่อของคนอีสานว่าเป็นผู้สร้างน้ำฝนเรียกอีกอย่างว่า “แถน” หรือพญาแถน อันได้แก่พระอินทร์นั่นเอง ในศาสนาฮินดูพระอินทร์ถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งน้ำฝนด้วย นับว่าเทพเจ้านี้ชอบบั้งไฟ ถ้ามิได้ชมบั้งไฟก็จะไม่ประทานน้ำฝนให้มนุษย์ สำหรับการทำบั้งไฟนั้น ก็ทำได้โดยนำดินประสีมาคั่วผสมกันตามน้ำหนักที่ต้องการเป็นถ่านสิบสี่ถึงบั้ง ถ่าน ๓ บั้ง ถ่าน ๔ บั้ง ถ่าน ๕ – ๖ บั้ง แล้วบดให้ละเอียด ตอกให้แน่นในกระบอกไม้ไผ่ หรือรูเหล็กแป๊ป มีประเภทต่างๆ กัน เช่น บั้งไฟบอด (หางเหล็ก) บั้งไฟใหญ่ (บั้งไฟหางใหญ่เป็นบั้งไฟหมื่น – แสน ฯลฯ) บั้งไฟเมา บั้งไฟตะไล บั้งไฟจาย บั้งไฟอื้อ คือ บั้งไฟดินก่องข้าว^๗

^๔ สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, **ลักษณะไทย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕) หน้า ๒๐.

^๕ ปรีชา พินทอง, **ประเพณีโบราณ**, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๔), หน้า ๘๖ – ๑๑๑.

* ตามสอยไฟ หมายถึง ตามรอยไฟ หรือตามรอยบั้งไฟ

^๖ นิธิ เอียวศรีวงศ์, **ท่องเที่ยวนบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ**, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๖), หน้า ๗ – ๘.

^๗ สวิง บุญเจิม, **ตำรามรดกอีสาน**, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๖), หน้า ๕๓๐.

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึง ประเพณีบุญบั้งไฟว่า เป็นการขอฝนกับพญาแถน ในเรื่องพญาคันคากที่ปรากฏชัดเจนในเรื่องผาแดงนางไอ่ แต่ไม่อาจกำหนดวันเดือนปีได้ตามทางประวัติศาสตร์ พอประมาณได้ว่าเก่าแก่ก่อนสมัยที่ไทยจะอพยพลงมาตั้งรกรากในประเทศไทยต่อมาในสมัยสุโขทัยได้พบหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า “คนยัดกันเข้าดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยมีดังจะแตก” จากข้อความดังกล่าวน่าจะสันนิษฐานว่าสมัยสุโขทัยมีการเล่นแสงเล่นไฟ แต่จะเป็นบั้งไฟหรือไฟตะไลหรือไฟอื่นใดก็ไม่มีใครยืนยันได้^{๑๒}

๑.๕.๒ งานวิจัย

วิกรณ์ มากดี ได้กล่าวถึงบุญบั้งไฟไว้ว่า เป็นประเพณีที่ชาวบ้านในทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน จะร่วมแรงร่วมใจช่วยกันจัดทำขึ้น โดยมีการแบ่งชาวบ้านออกเป็นกลุ่ม เพื่อแบ่งงานกันทำ ทุกคนถือว่าเป็นงานของตน เช่นการปลูกปะรำ ปลูกที่ปักสำหรับเพื่อนจากหมู่บ้านอื่นๆ มาร่วมทำบุญ หาลา ตัดไม้เผาลาน ผสมกับดินประสิวทำบั้งไฟ แม่บ้านทำอาหารและตัดชุดราตรีไว้ให้ลูกหลาน ทางวัดเตรียมซุ้มนาค เพราะมีผู้นิยมเอาลูกหลานมาบวชมากในวันนี้^{๑๓}

อังกา แสงงาม ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟไว้ว่ามีพิธีกรรมที่น่าสนใจอยู่สองประการ คือ การแห่บั้งไฟ และการจุดบั้งไฟ ซึ่งกิจกรรมทั้งสองอย่างนี้ ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญและมีผู้คนให้ความสนใจไปร่วมชมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวบ้านจะนำบั้งไฟมาแห่ร่วมกัน ในวันแรกของงานเรียกวันโฮม (วันรวม) บั้งไฟในวันนั้นเป็นวันที่ทุกคนมีความสนใจ และตั้งใจจะไปเที่ยวชมเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นคนในท้องถิ่นหรือนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น ซึ่งมีทุกชนชั้นไปร่วมชมประเพณีการแห่บั้งไฟ เพราะต้องการชมบั้งไฟที่เอ้ (ตกแต่ง) อย่างสวยงาม วิจิตรพิสดาร เป็นประธานของขบวนแห่ นอกจากนี้ยังมี

^{๑๒} กรมวิชาการ, *ท้าวผาแดง นางไอ่ และประเพณีบุญบั้งไฟ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๒), หน้า ๒๐๑.

^{๑๓} วิกรณ์ มากดี, “ประเพณีบุญเบิกฟ้าจังหวัดมหาสารคาม” *ปริญญาณิพนธ์ศึกษาศาสตร - มหบัณฑิต*. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๖), หน้า ๒๐.

ขบวนกลองยาว ขบวนเซิ้ง ขบวนฟ้อนรำ และขบวนแสดงกิจกรรมเกี่ยวกับการละเล่น หรือ ประเพณีท้องถิ่น นับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง^{๔๔}

สุรียา สมทุทอุป กล่าวว่า ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีของชาวอีสาน สืบต่อกัน มานานกำหนดไม่ได้ว่ามีมาตั้งแต่ครั้งใด เพราะไม่มีหลักฐานที่เชื่อถือได้แน่นอน แต่ ความสำคัญของประเพณีบุญบั้งไฟกับวิถีชีวิตของคนอีสาน ในฐานะพิธีกรรมแห่งความอุดม สมบูรณ์ และมีวัตถุประสงค์หลักในการขอฝน ซึ่งเป็นที่มาของความอุดมสมบูรณ์ และพืช พันธุ์ธัญญาหาร ถือว่าความสมบูรณ์เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างฟ้ากับดิน ฟ้าเป็นสัญลักษณ์ ของเพศชาย ดินเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง และก่อให้เกิดความสามัคคี เป็นเรื่องจิตวิทยาช่วย ให้สังคมเกิดบูรณาการและที่สำคัญในเชิงคติชนวิทยา ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นการรวบรวม ดำเนินพื้นบ้านเอาไว้^{๔๕}

ไพจิตร จันทร์ขนะ ได้ศึกษาประเพณีบุญบั้งไฟโยโสธร พบว่า ความเชื่อของ ชาวอีสานเกี่ยวกับเรื่องพระยาแถน เทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์สามารถคลบนาคฝนฟ้าตก ลงมาทำให้พืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นประชาชนจึงมีการบูชาพระยาแถนด้วยบั้ง ไฟทุกปีในระหว่างเดือน ๖ – ๗^{๔๖}

สุคนธา สายเชื้อ ได้ศึกษาประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า อำเภอบางบาลเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีประเพณีบุญบั้งไฟทุกปี และ สนุกสนานมากพิธีนี้จัดขึ้นในเดือน ๖ ของทุกปี มูลเหตุของการทำบุญบั้งไฟเพราะความเชื่อ เรื่องการบูชา “พระยาแถน” เทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์และเป็นเทพเจ้าที่คอยควบคุมฝน ให้ตกต้องตามฤดูกาล^{๔๗}

สมใจ วงษ์เทศ ได้ศึกษาประเพณีการเซิ้งบั้งไฟของภาคตะวันออกเฉียง พบว่า ทาง ระบายความต้องการของสังคมชาวนานั่นจะออกมาในรูปพิธีกรรม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ

^{๔๔} อัมภา แสงงาม, “การเซิ้งไฟของชาวสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”. ปริญญาพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

^{๔๕} สุรียา สมทุทอุป, “สัญลักษณ์สำคัญในบุญบั้งไฟอีสาน : การวิเคราะห์ตีความหมายทาง มนุษยวิทยา”. งานวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนา. (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๒), หน้า ๕ – ๑๐.

^{๔๖} ไพจิตร จันทร์ขนะ, “ประเพณีบุญบั้งไฟโยโสธร”. ภาคนิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์. (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๒), หน้า ๑ – ๑๗.

^{๔๗} สุคนธา สายเชื้อ, “ประเพณีบุญบั้งไฟชาวอำเภอบางบาล”. ภาคนิพนธ์วิชา บรรณารักษศาสตร์. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๔), หน้า ๑ – ๑๕.

ความต้องการของตน เช่น การปั้นเมฆ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายถึงการปั้นรูปที่มีลักษณะตามก เป็นความเชื่อที่ว่าถ้าหากทำรูปอย่างนี้ให้เทวดาเห็นแล้ว เทวดาจะโกรธและรู้ว่าจะต้องให้ฝน ตกลงมา ประเพณีบุญบั้งไฟนี้ก็เช่นเดียวกันเป็นการก่อกวนเทวดามิให้อยู่สงบ เพราะเสียงของ บั้งไฟนั้นดัง และจะสังเกตเห็นจากคำร้องแห่บั้งไฟตอนกำลังจะจุดซึ่งเป็นคำร้องสรรเสริญให้ บั้งไฟของตนไปให้สูงสุดจนถึงสวรรค์นั้นก็เพื่อให้เป็นสื่อถึงเทวดานั้นเอง นอกจากนี้ ข้อสังเกตเกี่ยวกับประเพณีนี้อีกอันหนึ่งก็คือชาวบ้านจะทำกันตอนกลางเดือนหก ซึ่งเป็นระยะ ที่มีความเกี่ยวข้องกับฝนแน่นอน เพราะเดือนหกเป็นเดือนที่เชื่อกันว่าเป็นระยะเริ่มต้นฝน และ ตอนเดือนหกนี้เองที่เป็นระยะเริ่มต้นไถนาของชาวนาเพื่อเริ่มต้นฤดูกาลทำนาของแต่ละปี^{๙๔}

วิภาชน์ เทศน์ธรรม ได้ศึกษารูปแบบการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร พบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟอำเภอมือง จังหวัดยโสธร เป็นประเพณีเก่าแก่ของ ท้องถิ่น ได้รับการพัฒนาตามยุคสมัย ตามเป้าหมาย และนโยบายของผู้นำท้องถิ่น และ ผู้บริหารจังหวัด ชาวอำเภอมืองยโสธรมีความเชื่อเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟว่า หากจุดบั้งไฟแล้วพญาแถนจะบันดาลฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล^{๙๕}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยข้างต้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ชาวอีสานมีความ เชื่อเรื่องพระยาแถน จึงมีการจุดบั้งไฟเพื่อบูชา และขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งสอดคล้อง กับไพจิตร ชันชะวนะ ได้ศึกษาประเพณีบุญบั้งไฟยโสธร พบว่า ความเชื่อของชาวอีสาน เกี่ยวกับเรื่อง พระยาแถน เทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์สามารถดลบันดาลฝนฟ้าตกลงมาทำ ให้พืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นประชาชนจึงมีการบูชาพระยาแถนด้วยบั้งไฟทุกปี ในระหว่างเดือน ๖ – ๗ นอกจากจะเชื่อเรื่องพระยาแถนแล้วชาวอีสานยังความจำเป็นด้านฟ้า ฝนเพราะต้องใช้ในการเพาะปลูกซึ่งชาวอีสานต้องอาศัยน้ำจากฝนมากกว่าแหล่งน้ำธรรมชาติ

ดังนั้นชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง จึงมีประเพณีและพิธีกรรมการทำบุญบั้งไฟ เพื่อ เป็นการแสดงความเคารพต่อเทวดาหรือพระยาแถน รวมทั้งเป็นหลักประกันความมั่นคงทาง จิตใจ แล้วทำให้ผู้ทำมีความสุขใจ มีความหวัง ในการประกอบการเกษตรว่าในปีนี้จะมียน้ำทำ การเกษตร และได้ผลผลิตอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย นอกจากจะมีพิธีกรรมที่รื่นเริงแล้ว ในแต่

^{๙๔} สมใจ วงษ์เทศ, “ประเพณีการแข่งบั้งไฟของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร บัณฑิต (โบราณคดี), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๔), หน้า ๔๕ – ๔๖.

^{๙๕} วิภาชน์ เทศน์ธรรม, “การศึกษารูปแบบการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอมือง จังหวัด ยโสธร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๐.

และพิธีกรรมของการทำบุญบั้งไฟของชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง ยังมีลักษณะทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจอีกด้วย ซึ่งจะมีพิธีกรรมก็จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งรายละเอียดผู้วิจัยจะกล่าวถึงในบทต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรมที่มีปรากฏเป็นข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับภาษาไทย ๒๕๓๘ คัมภีร์อรรถกถา และเอกสารเกี่ยวกับลักษณะทางพระพุทธศาสนา ในความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญบั้งไฟ

๑.๖.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ แหล่งข้อมูล หนังสือ ตำรา เอกสาร เว็บไซต์ ที่มีผู้ประพันธ์ประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญบั้งไฟ ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และจำเป็นต่อการวิจัย

๑.๖.๓ การศึกษาภาคสนาม เป็นการศึกษาจากการสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง คือกลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับลักษณะทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญบั้งไฟ โดยการวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักวิชาการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นซึ่งเป็นแบบปลายเปิดและสัมภาษณ์ในเชิงลึก นำมาวิเคราะห์และสรุปผล รวบรวมและนำเสนอผลการวิจัย

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แนวทางการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน คือ รศ. ดร.ประจิตร มหาหิง, รศ.ดร. - เอกฉันท จารุเมธิชน และรศ.อุดม บัวศรี ตรวจสอบเนื้อหาภาษา และโครงสร้าง ก่อนนำไปใช้ สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย มีการจดบันทึก ใช้เครื่องบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ กล้องถ่ายภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว เป็นเครื่องมือ

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๒.๑ ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

๒.๒ ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อมกับแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง

๒.๓ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

๓) การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำข้อมูล (Data analysis) ที่ได้จากการรวบรวมเอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนาม บันทึกเทป และถอดเทปที่บันทึกเสียงไว้ มาวิเคราะห์แล้วเรียงลำดับและแยกแยะข้อมูลตามหลักอุปนัยวิธี (Inductive method) และเรียบเรียงผลการศึกษา นำมาสรุปผลการวิจัย เสนองานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้อง และจัดทำข้อเสนอแนะด้วยพรรณนาวิธี (Descriptive method)

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๓.๑ ได้องค์ความรู้และทราบเกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑.๓.๒ ได้องค์ความรู้และทราบเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมบุญบั้งไฟของชาวบ้านหนองเขื่อนช้างตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑.๓.๓ ได้องค์ความรู้และทราบเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการทำบุญบั้งไฟที่มีต่อวิถีชีวิตชาวบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม